

ГРОМАДСЬКА РАДА ДОБРОЧЕСНОСТІ ЯК КОРУПЦІЙНИЙ ЗАПОБІЖНИК У СУДОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Ребриш Анна Сергіївна

кандидат юридичних наук,

асистент кафедри кримінального процесу

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

м. Харків, Україна

Участь громадськості у формуванні органів державної влади, за загальним правилом, в Україні здійснюється у двох формах. Перша форма передбачає безпосередню участь, за якої громадськість має право висувати власні кандидатури для участі в конкурсі на зайняття вакантної посади в органі державної влади України або представники громадськості входять до складу конкурсної комісії, яка займається відбором кандидатур на зайняття вакантної посади в органі державної влади України. Друга форма передбачає опосередковану участь, за якої громадськість має право бути лише присутньою під час здійснення відбору на зайняття вакантної посади в органі державної влади України, а також висвітлювати через засоби масової інформації цю процедуру.

Головною метою залучення громадськості до процесу формування органів державної влади в Україні є зменшення корупційних ризиків на етапі відбору та призначення посадових осіб, а також підвищення відкритості та прозорості державної кадрової політики.

Чинне законодавство України передбачає, що громадськість має право брати безпосередню або опосередковану участь у формуванні низки органів державної влади. До їх числа слід віднести: 1) органи державної влади на посади державних службовців; 2) Національне агенство з питань запобігання корупції; 3) Національну поліцію України; 4) органів прокуратури та 5) органи судової влади [1, с. 12].

Так, 2 червня 2016 року Верховна Рада України прийняла новий Закон України «Про судоустрій і статус суддів», який закріпив велику кількість нових підходів до формування професійного складу суду. Одним із нововведень стало утворення Громадської ради доброчесності, яка, відповідно до ст. 87 вказаного Закону має сприяти Вищій кваліфікаційній комісії суддів України у встановленні відповідності судді (кандидата на цю посаду) критеріям професійної етики й доброчесності з метою кваліфікаційного оцінювання [2].

Як стверджує Картух О. Я., нестандартність та революційність рішення щодо запровадження нового органу в судовій системі України,

полягає в тому, що аналогів такого громадського органу контролю за судовою системою немає в жодній державі світу. Ця абсолютно унікальна інституція є новою як для України так і для країн Європи чим створює багато правових дискусій [3, с. 79].

Незважаючи на загальну позитивну оцінку впровадження діяльності Громадської ради доброчесності у конкурсний відбір суддів, все ж існує ряд недоліків на які варто звернути увагу. Справа в тому, що ці зауваження лунають від теоретиків і практиків вже протягом 6 років, але так і не набули відображення в законодавстві.

Так категорія «доброчесність» в Законі України «Про судоустрій і статус суддів» відсутня; антикорупційні закони не надають тлумачення цього терміну, що є суттєвою прогалиною українського законодавства. А також проковує логічне питання, так що ж саме є предметом перевірок Громадської ради доброчесності, які саме існують критерії доброчесності. Вважаємо, що такий підхід законодавця є непрофесійним та існує необхідність закріпити на нормативному рівні визначення терміну «доброчесність», щоб не допускати неоднакового тлумачення.

Проаналізувавши зміст Закону України «Про судоустрій і статус суддів», робимо висновок, що законодавець ототожнює недоброчесність зі здійсненням суддею або членами його сім'ї витрат, що перевищують доходи як судді, так і членів його сім'ї, зі встановленням невідповідності рівня життя судді задекларованим доходам і неспітвдженням суддею законності джерела походження майна. Вважаємо, що такий підхід можливий лише для визначення поняття «декларація доброчесності судді», адже, спираючись на вищевикладене, можна стверджувати, що сама категорія «доброчесність» набагато ширша, ніж вона мається на увазі в нормативно правовому акті.

Припхан І.І., звертаючись до етимології та значення термінів «доброчесність» та «професійна етика», які стоять поряд із компетентністю та є критеріями кваліфікаційного оцінювання суддів, зауважує, що вони, м'яко кажучи, є не зовсім юридичними й важко піддаються оцінюванню відповідно до об'єктивних критеріїв. Якщо з професійною етикою справа виглядає дещо простіше, оскільки цей критерій використовується як елемент професійної характеристики більшості посадових осіб, що мають доступ до державної служби, в тому числі, не тільки в Україні, то доброчесність, хоча й не є поняттям новим, тільки після започаткування конституційної судової реформи в 2016 р., одержала легальне нормативне закріплення в українському законодавстві [4, с. 126].

Глуценко С.В., в свою чергу, зазначає, що доброчесність – це морально-етичний фундамент діяльності судді, який визначає межу і спосіб його поведінки, яка має ґрунтуватися на принципах добровідносин із громадянами, суспільством та державою, а також

чесності у способі життя, виконанні професійних обов'язків та розпорядженні матеріальними ресурсами [5, с. 78].

Загалом, морально-етичне поняття доброчесності складається з двох окремих слів – «добро» та «чесність». Це добро діяльне, що характеризується через володіння чеснотами, здатність гідно долати випробування. Поняття доброчесності охоплює не тільки чесність перед іншими людьми, а й чесність перед самим собою. Доброчесність найчастіше тлумачиться як необхідна морально-етична складова діяльності судді, яка визначає межі його поведінки та характер дій, що базуються на принципах добросовісного та високопрофесійного ставлення до виконання своїх службових обов'язків й чесності у способі свого приватного позаслужбового життя. Картух О. Я. виділяє такі критерії доброчесності: дотримання прав і свобод людини і громадянина, не допущення зловживання службовим становищем, аполітичність, не причетність до корупції, належне виконання службових обов'язків, забезпечення права на справедливий та неупереджений суд, дотримання принципу гласності судового процесу, що нині є актуальною проблемою та одним з багатьох принципів які порушуються [3, с. 80-81].

Крім цього, у науковій літературі доброчесністю йменується результат виявлення загальних ознак стійкої позитивної морально-етичної характеристики особистості чи організованої групи людей під час виконання ними певної соціальної функції. На підставі цього вважаємо, що до професійної доброчесності представника судової системи повинно бути інтегровано 2 складники – доброчесність діяльності професійної групи й індивідуальна доброчесність окремого індивіда. Доброчесність же суддів характеризує тип моральних відносин, який ця професійна група утворює в суспільних відносинах. Як зазначають деякі науковці [6, с. 232], основною детермінантою доброчесності професійної групи є філософське тлумачення соціальної природи певної діяльності, яке визначає її культурно-гуманістичне призначення – місію в соціумі.

При детальному вивченні змісту чинного Закону України «Про судоустрій і статус суддів», де йдеться про перевірку осіб на доброчесність, виявляємо декілька потенційних корупційних практик. По-перше, у ст. 38 йдеться, що суддею Верховного Суду можуть стати також адвокати й науковці. Однак тільки судді мають найвищий коефіцієнт публічності, що передбачає наявність інформації (в тому числі негативної), яка впливає зі специфіки відправлення правосуддя й того, що за наслідками вирішення спору одна сторона, як правило, залишається невдоволеною. При цьому серед окреслених критеріїв оцінювання більшість стосується саме професійної діяльності. Тому перевірка кандидатів із середовища адвокатів і науковців відбувається

в більш сприятливій для них атмосфері, що серед іншого пов'язується з браком (або неповнотою) негативної інформації про них.

Також, у ст. 87 Закону наводиться перелік осіб, які можуть стати членами Громадської ради доброчесності. Одночасно увага акцентується на тому, що ці особи мають бути визнаними фахівцями в царині своєї професійної діяльності, мати високу репутацію й відповідати критеріям політичної нейтральності й доброчесності. При цьому залишено поза увагою порядок перевірки таких осіб на відповідність цим критеріям та визначення останніх. Наприклад, як розуміти політичну нейтральність? (Це питання, до речі, порушувалося під час обговорення проекту Закону «Про Вищу раду правосуддя».) Адже неприналежність до жодної з політичної партії та організації ще не означає нейтральність. Так само не розкрито змісту такого поняття, як «визнаність фахівця», адже воно вважається суто оціночним судженням і не має відповідної правозастосовної практики.

З огляду на вищевикладене можна зробити висновок, що створення Громадської ради доброчесності є беззаперечним плюсом та впровадженням демократичних засад в процедуру добору суддівських кадрів, проте залишається необхідність законодавчого визначення терміну «доброчесність» для недопущення неоднакового застосування, а також конкретизація вимог до членів Ради.

Література:

1. Нестерович В. Ф. Законодавче регулювання участі громадськості у формуванні органів державної влади України. *Вісник ЛДУВС ім. С. О. Дідоренка*. 2017. № 3 (79). С. 11-18.

2. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. *Законодавство України: база даних* / Верхов. Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>.

3. Бабіч К. Р., Картух О. Я. Правовий статус Громадської ради доброчесності: завдання, основні засади діяльності. *Право*. 2017. № 32. С. 79-84.

4. Припхан І. І. Суддівська доброчесність. *Національні правові системи в умовах глобалізації (пам'яті професора О. Г. Мурашина)*. 2019. С. 126-130.

5. Глущенко С. В. Новели судової реформи: поняття професійної етики та доброчесності в контексті кваліфікаційного оцінювання судді (кандидата на посаду судді). *Часопис цивільного і кримінального судочинства*. Київ, 2016. № 6 (33). С. 70–83.

6. Шевченко Р. В. Теоретико-методологічний аналіз доброчесності особистості прикордонників як психологічного феномену. *Збірник наукових праць Національної академії Держприкордонслужби України*. 2010. № 53. С. 232.